

Baltische Ortsnamen in Ostpreußen, bearbeitet von Grāsilda Blažienė [Hydronymia Europaea, hrsg. von Wolfgang P. Schmid, Sonderband III], Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2006, 413 S.

Nors prūsai iš gyvų pasaulio kalbų žemėlapiu išnyko, tačiau tautos žodinis paveldas yra aktyviai nagrinėjamas. Tiriama ne tik spausdinti prūsų kalbos paminklai, bet ir rankraštiniai dokumentai – juose vis dar randama neviešintų tikrinės leksikos žodžių. Prūsų onimų rinkimas, publikavimas ir tyrimas turi senas, XVIII a. siekiančias tradicijas, ypač minėtini vėlesniųjų Adalberto Bezenbergerio, Ferdinando Hoppės, Ferdinando Nesselmanno, Wilhelmo Piersono ir kt. tyrėjų darbai. XX a. pirmojoje pusėje išleisti Jurgio Gerulio ir Reinholdo Trautmanno veikalai aktualumo nėra praradę iki šiol – jie patys tapo tyrimų medžiaga, nes duomenims rinkti reikalingi dokumentai sunkokai prieinami slaptuose Vokietijos archyvuose.

Todėl pasirodžius Grāsildos Blažienės knygai *Baltische Ortsnamen in Ostpreußen* galima tik dėjuotis, kad buvo aktualizuoti prūsų gyvenamųjų vietų vardai. Medžiagą knygai autorė rinko iš rankraštnių ordino ir Rytų Prūsijos foliantų, saugomų Slaptajame valstybiniame Berlyno archyve „Preussischer Kulturbesitz“, taip pat spausdintų oficialių dokumentų – vietovardžių sąrašų ir žemėlapių.

Hydronymia Europaea serijoje pasirodęs veikalas yra paskutinė knygų trilogijos, skirtos Rytų Prūsijos vietovardžiams, dalis¹. Šiuo metu Blažienė aktyviausia onimų tyrėja, renkanti, publikuojanti ir tirianti prūsų vietovardžius, o antroji jos knyga – nuoseklios veiklos įrodymas.

Šįkart Blažienės dėmesys krypsta į baltiškų gyvenamųjų vietų vardus, vartotus Nadruvos ir šiaurinės Notangos, Bartos ir Varmės dalies (t. y. dabartinės Karaliaučiaus srities) žemėse. Knygoje *Baltische Ortsnamen in Ostpreußen* autorė paskelbė vietovardžių formas, nuo XIII a. minėtas rankraštniuose ir spausdintuose šaltiniuose. Prie šių formų tekste teikiama ne tik tiksli šaltinio nuoroda, bet vietovardžio lizde aiškinama ir vietos vardo kilmė. Tęsiant Gerulio, Trautmanno, taip pat Marijos Biolik, Rozalijos Przybytek ir kitų prūsų onimų tyrėjų tradicijas, vietovardžiai skaidomi pamorfemiui, rekonstruojamos jų lytys, remiamasi kitų, daugiausia onomastikos, tyrėjų darbais, nurodomos onimų sąsajos su baltų kalbų tikriniais ir bendriniais žodžiais.

¹ Pirmoji trilogijos dalis buvo Rozalijos Przybytek knyga *Ortsnamen baltischer Herkunft im südlichen Teil Ostpreussens* (Stuttgart, 1993), antroji – Grāsildos Blažienės *Die baltischen Ortsnamen im Samland* (Stuttgart, 2000). Išspausdinus visas tris knygas 2006 m. buvo išleistas ir visos trilogijos onimų indeksas (*Index zu den Sonderbänden I-III der Reihe Hydronymia Europaea*, Stuttgart, 2006).

Knygos pagrindinėje dalyje (p. 15–233) iš viso paskelbti ir aptarti 746 Rytų Prūsijos vietovardžiai. Tai yra labai daug – šia knyga smarkiai praplėstas minėto arealo vietovardžių inventorius. Pati autorė dokumentuose surado 329 vietų vardus, kurie dar niekur nėra publikuoti (nei Gerulio, nei kitų tyrėjų). Kitas knygos privalumas – surinkti ir viename leidinyje kartu skelbiami 423 vietovardžiai, iki II-ojo pasaulinio karo minėti įvairiuose skirtinguose šaltiniuose. Blažienė (p. 9) yra nustatčiusi, kad iš jos paskelbtųjų vietovardžių po II-ojo pasaulinio karo net 328 be jokios etimologinės motyvacijos buvo pakeisti rusiškais, kurie autorės darbe taip pat nurodomi. Tuo ši knyga svarbi ne tik kalbininkams, bet ir kultūros istorikams.

Antroji leidinio dalis skirta kitų Rytų Prūsijos arealų vietovardžiams. Pirmuoju knygos priedu (p. 235–346) pildomas Rozalijos Przybytek darbas, kuriame, tokiu pačiu principu kaip ir Blažienės, yra publikuoti baltiškos kilmės vietovardžiai iš pietinės Rytų Prūsijos dalies. Autorė pateikia 442 gyvenamųjų vietų vardus, iš kurių 110 nemini kiti tyrėjai arba Blažienė juos koreguoja. Antrajame priede (p. 347–396) skelbiama 111 Pamedės (vok. Pomesanien) vietovardžių, iš kurių 15 minimi pirmą kartą.

Iš to, kas pasakyta, akivaizdu, kad šia kaip ir ankstesne Blažienės knyga plečiamas prūsų onimų inventorius, tikslinama Przybytek surinkta oniminė medžiaga, taip pat sudaroma galimybių ir kitiems tyrėjams tirti išlikusią prūsų kalbos leksiką, sistemiškai aprašyti prūsų vietovardžius. Kada nors gali nutikti, kad kiti tyrėjai, vartydami tuos pačius senus dokumentus, tikslins ir Blažienės išrašytas vietovardžių lytis, o tada vėl megsis nauja diskusija – kaip ir dabar, Blažienei tikslinant ir plečiant Gerulio teiginius. Iš leidinio matyti, kad rinkdama vietovardžius autorė visą laiką sprendė tikrosios onimo lyties nustatymo problemą: juk daugelis vietų vardų šaltiniuose yra užrašyti smarkiai apvokietinti, o vėliau ir aplenkinti. Todėl norint atstatyti baltiškas vietovardžių formas, autorei pirmiausia reikėjo gilintis ir į prūsų onimų, apeliatyvų germanizavimo tendencijas. Rodos, kad su šiuo uždaviniu susidorota.

Blažienei išleidus knygą *Baltische Ortsnamen in Ostpreußen*, dedikuotą profesoriui Wolfgangui P. Schmidui, nuoširdžiai besirūpinančiam baltų paveldu buvusiose prūsų žemėse, galima dar kartą konstatuoti, kad XVII a. pabaigoje–XVIII a. pradžioje mirusių prūsų palikimas nelieka tik istorijos dokumentuose, bet yra aktualizuojamas ir tiriamas.

Daiva Sinkevičiūtė